

Nr 709

Av herr **Wachtmeister**, i anledning av *Kungl. Maj:ts propositioner nr 5, med förslag till lag om avveckling av fideikommiss m. m. och nr 26, med förslag till förordning om inkomstbeskattning av fideikommissbo, m. m.*

Förslaget till lag om avveckling av fideikommiss föreskriver i 17 §, att samling av möbler m. m., som löper fara att skingras, skall avstås till kronan eller kulturvårdande institution som Konungen bestämmer. Tyvärr är emellertid därigenom problemet ingalunda löst.

Det är nämligen icke de enskilda föremålen som skapat de speciella kulturvärden det här är fråga om; det är inte heller fideikommissinventarierna som sådana som måste bevaras som en enhet. Lagförslaget bortser helt från det allt annat överskuggande bekymmer som här pochar på sin lösning, bevarandet av miljön, även om justitieministern på s. 156 i propositionen helt flyktigt berör dennas betydelse.

Lösryckta från denna kommer samlingarna att bestå av ett antal olika föremål utan annat värde än det rent marknadsmässiga. Det torde vara förhållandevis få föremål som i sig själva har ett stort värde, antingen de finns i ett hem eller ett museum. I sistnämnda institutioner torde f. ö. inlösta fideikommissamlingar av utrymmesskäl till största delen komma att förvaras i magasinsutrymmen.

I och med att samlingar bortföres från sin levande miljö spolieras kulturvärdena oåterkalleligen. Det kan var skäl i att från början göra detta klart för sig, så att man ej förledes att tro att genom statens inlösningsrätt en kulturbevarande utväg skulle ha öppnats som skulle göra det möjligt att för all framtid rädda de kulturella värdena.

Man bör också hålla i minnet, att fideikommissinventarierna ofta för att icke säga oftast av sina innehavare kompletterats utan att sträng skillnad gjorts mellan fideikommiss och icke fideikommiss. I den mån de nya tillskotten ej skriftligen uttryckligt tillagts fideikommisskaraktär — i så fall före 1930 — har de åtföljt fideikommisset under fideikommissliknande former genom testamente. Miljön har därigenom ej blivit fastlåst vid en viss epok, utan varje generation har satt sin prägel därpå.

Det är genom vissheten att egendomen tack vare sin fideikommissesgenskap kommer att stanna inom släkten som denna vård och förkovran av kulturvärdena kommit till stånd. Hur ofta förekommer det t. ex. inte, att en fideikommissarie kompletterar ett inkomplett bokverk genom nya inköp.

Vid en statsinlösen — med troligt slutmål i något KB:s magasinsutrymme — skall ett sådant bibliotek åter splittras. Det blir på så sätt en stympad historia, detta för övrigt även av det skälet att ett fideikommissbibliotek lika litet som, såsom nyss nämnts, miljön i övrigt är »djupfryst» i den omfattning det hade före 1930. Det underhålles och förnyas av tidigare nämnda skäl.

När det gäller samlingar måste också beaktas att det här gäller ren privategendom, i de allra flesta fall intimt förknippad med släktens historia och varje föremål med sin speciella historia. Att, om en sådan samling löper fara att delas mellan arvingarna, beröva släkten urgamla familjeklenoder, som endast tack vare dess vård hållits samlade, synes mig vara direkt stötande för rättskänslan. Det affektionsvärde som ligger i varje enskild sak kan aldrig tillgodogöras av några andra än släktingar. I och med att miljön skingras är alltså större delen av samlingarnas värde borta. Det finnes då ingen anledning till att kronan skall ha större rätt till föremålen än arvingarna. Den fråga som gäller utförsel ur riket av konstföremål är som bekant föremål för en särskild utredning, varför jag här icke närmare behöver gå in därpå.

Det kan icke förnekas, att stora kulturella miljövärden finnes utanför fideikommissen. Varför skall då deras bevarande kunna befaras bli så svårt just vid fideikommissen? Den svåraste skattebelastningen vid den typ av fideikommiss jag här har i tankarna ligger i förmögenhetsskatten, som på grund av de höga taxeringsvärdena, utan rimlig proportion till avkastningsförmågan, blivit orimligt betungande. Om nu fideikommissen skall hållas samlade även efter sin avveckling och de nya ägarna ej som andra genom fränsäljning av delar skall kunna minska arealen och därmed förmögenhetsskatten, låge det enligt mitt förmenande intet orimligt i lättnader i nämnda skatt.

Man skulle t. ex. kunna tänka sig en avdragsrätt av olika grader, alltefter som fideikommissen i större eller mindre omfattning vore tillgängliga för allmänheten. Stiftelseform kan väl vara en annan utväg. Den *personliga* känslan av samhörighet med egendomen kommer, vilken form för kulturbevarandet man än väljer, att vara det avgörande, och det rör sig alltså om att på något vis hålla denna känsla vid liv.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställes därför,

att riksdagen ville besluta

1:o) att i 17 § mellan första och andra styckena inskjuta en mening av följande lydelse:

»Innehåller samling föremål med affektionsvärde för vederbörande släkt, må sådana föremål ej mot arvingarnas vilja beröras av nyssnämnd inlösningsrätt för kronan.»

2:o) att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt ut-

redning om skattelindringar för bevarande av ur kulturhistorisk synpunkt värdefulla miljöer.

Stockholm den 19 februari 1963

Hans Wachtmeister